

Markavvattning 20230307

VÄLKOMMEN

Upplägg och praktiska grejer mm

- **Vad är på gång på Naturvårdsverket**
- **Markavvattning**
Definition - gränsdragningsproblem
- **Rättskraft markavvattningstillstånd**
- **Paus**
- **Allmänt om tillsyn** Vad är tillsyn och vad är inte tillsyn, tillsynsbegrepp, hur bedriva tillsyn
- **Frågestund kopplat tillsyn markavvattning, avslutning och utvärdering.**

Stefan Engblom
Sara Andersson

9.30-9.40

Sara Andersson

9.40-9.45

Sara Andersson

9,45 - 10.00

Amina Ustamujic

10.00-10.30

10,30-10.40

Tomas Waara

10.40-11.00

Alla

11.00-11.30

Webbinarier nya markavvattningshandläggare

1. Tillsyn - Definition, Rättskraft, datum 20230307
2. Dispens och tillståndsrelaterade frågor, datum X
3. Annat?

Syftet med webinariet är att ni ska få bättre kunskap om tillsyn och rättskraft.
Samt veta vem på Naturvårdsverket ni kan vända er till med frågor.

Vi vill att ni har synpunkter på:

Upplägget och formen på det här webinariet.

Innehåll på webinarie 2 – Förslag dispens och tillstånd?

Tema för ett tredje webinarie – Önskemål?

Vilka är vi

Sara Andersson: Handläggare vägledning markavvattning

Amina Ustamujic: Jurist markavvattning

Tomas Waara: Handläggare sakkunnig tillsynsvägledning

Stefan Engblom: Handläggare tillsynssamordnare Naturtillsyn

Uppdrag

- **Våtmarkssatsningen 2021-2023 –**
Satsning på återvätning av torvmark och restaurering av våtmarker, permanentas!!

Hinder för genomförande: krångliga regelverk och långa handläggningstider etc (1.2.3.4)

- **Uppdaterade miljöbalkstillstånd**

Internt uppdrag avseende tidsbegränsning, omprövning och återkallelse. (3.5)

- **Regeringsuppdrag:**

Ta fram vägledning för hur de juridiska frågeställningarna kan hanteras vid återvätning av dikad torvmark med SKS och SJV 30 nov 2023 (1.2.3.4)

- **Vattenmyndighetens åtgärdsprogram**

- ❖ Ta fram tillsynsvägledning till länsstyrelsen som underlättar åtgärder att återskapa vattenhållande åtgärder – 2025 (1.2.3.4.5)
- ❖ Utredda juridiska, ekonomiska och informativa styrmedel för miljövänligt dikesunderhåll (rensning) – 2025 (?)

Vad händer på
Naturvårdsverket?

Aktiviteter:

1. **14 och 22 mars** Workshop För stärkt genomförande av myndigheternas prövning av restaureringsärenden av våtmarker. SKS och NV
2. **8-9 november** Handläggartäff för markavvattningshandläggare
3. Webbvägledning: Tidsbegränsning, omprövning och återkallelse 24 kap MB och LSV av markavvattningsverksamheter
4. Ta fram vägledning som saknas....
5. Webinarier serie **7 mars etc**

Vad händer på Naturvårdsverket?

Övrigt

➤ Täkter

1. Handbok för torvtäkter ink markavvattning
2. Handläggarräff 27- 28 september

➤ Förslag

Fördjupad utvärdering av miljömålen FU23 Myllrande Våtmarker:

Utreda behovet av och komma med förslag på regeländringar avseende omprövning och återkallelse, enligt 24 kap. miljöbalken och (LSV), av markavvattningsverksamheter samt vissa andra sammanhängande frågor. Statens jordbruksverk och Havs- och vattenmyndigheten.

➤ På gång i närtid

Vägledning kan tvåstegsdiken anläggas i ett markavvattningsföretag utan omprövning?

Markavvattnings- definitionen

Sara Andersson 2023-03-07

Gränsdragningsproblematik

Generellt när det gäller markavvattning finns gränsdragningsproblematik

- Övrig vattenverksamhet 11 kap MB (bortledande av grund- eller ytvatten)
- Dagvatten/avloppsvatten i 9 kap MB

Exempel

- Anlägga vägdike – markavvattning eller inte?
- Vad gäller för diken som anläggs för att skydda vägar från översvämning?
- Underhåll av vägdiken – när blir det markavvattning istället?
- mm

11 kap. 2 § Miljöbalken

Miljöbalken definierar markavvattning som en åtgärd som utförs för att:

- avvattna mark, när det inte är fråga om avledande av avloppsvatten,
- för att sänka eller tappa ur ett vattenområde eller,
- för att skydda mot vatten,

När syftet med åtgärden är *att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål*.

Historiskt har markavvattningsåtgärder varit dikning, sjösänkningar/vattenbortledning eller invallning.

Allt vatten – även grundvatten

- Allt vatten förutom dagvatten kan omfattas av markavvattningsbegreppet. Även grundvatten..
- Dikning för skogs- eller jordbruksproduktion kan markavvattningsåtgärden innebära bortledning av fritt markvatten eller sänkning av grundvattennivån för att öka tillväxten. (avvattning av mark)
- På vissa marker kan det krävas avledning av yt- eller grundvatten från ett vattenområde (våtmark) för att permanent sänka vattennivån och därmed möjliggöra för exempelvis vägbyggen, torvtäkter, skogs- eller jordbruk. (sänka eller tappa ur ett vattenområde)

*Markavvattning 11 kap 2§ pkt 4.
En åtgärd som utförs för att
avvattna mark, när det inte är
fråga om avledning av
avloppsvatten, för att sänka eller
tappa ur ett vattenområde eller
för att skydda mot vatten,*

*När syftet med åtgärden är att
varaktigt öka en fastighets
lämplighet för något visst
ändamål.*

Varaktigt öka

Åtgärden ska varaktigt öka en fastighets lämplighet för ett visst ändamål. Det är effekten av åtgärden som ska vara varaktig.

- Effekten ska minst ska bestå under tiden för exploateringsprojektets genomförande.

*Markavvattnings 11 kap 2§ pkt 4.
En åtgärd som utförs för att avvattna mark, när det inte är fråga om avledande av avloppsvatten, för att sänka eller tappa ur ett vattenområde eller för att skydda mot vatten,*

När syftet med åtgärden är att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål.

**Dike- Bäck Åker Lennart
Mathiasson IBL**

....ej varaktigt

- Skyddsdikning – inte markavvattning då åtgärden inte är varaktig utan ska ersätta trädens tidigare dräneringsförmåga - Samråd med Skogsstyrelsen.
- Kompensationsdikning – anläggning av diken för att återställa markens tillstånd i de fall vattenproblem uppkommit på grund av åtgärder på intilliggande mark. Syftet är inte att varaktigt ÖKA en fastighets lämplighet för ett visst ändamål

*Markavvattning 11 kap 2§ pkt 4.
En åtgärd som utförs för att avvattna mark, när det inte är fråga om avledande av avloppsvatten, för att sänka eller tappa ur ett vattenområde eller för att skydda mot vatten,*

När syftet med åtgärden är att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål.

Dike- Bäck Åker Lennart
Mathiasson IBL

Skydda mot vatten

Markavvattning 11 kap 2§ pkt 4.
En åtgärd som utförs för att avvattna mark, när det inte är fråga om avledande av avloppsvatten, för att sänka eller tappa ur ett vattenområde eller för att skydda mot vatten,

När syftet med åtgärden är att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål.

- Miljöbalken definierar markavvattning som en åtgärd som utförs för att skydda mot vatten,

Med *skydda mot vatten* menas åtgärder som görs för att varaktigt skydda ett markområde från översvämning - vanligaste en vall.

Anläggande av vallar och liknande anläggningar *i eller invid ett vattenområde* till skydd mot vattnet (invallning) är att hänföra till markavvattning*

Vallar eller andra åtgärder som är till för att skydda mot ytligt rinnande vatten utanför ett vattenområde i samband med regn, snösmältning eller avverkningar uppströms bör inte anses vara markavvattning.

*NJ lagkommentar: Miljöbalken

Skydda mot vatten

*Markavvattning 11 kap 2§ pkt 4.
En åtgärd som utförs för att
avvattna mark, när det inte är
fråga om avledande av
avloppsvatten, för att sänka eller
tappa ur ett vattenområde eller
för att skydda mot vatten,*

*När syftet med åtgärden är att
varaktigt öka en fastighets
lämplighet för något visst
ändamål.*

- I mål M 7646-17 ansågs att en omgrävning/flyttning av ett dike delvis hade syftet att skydda mot översvämning. Åtgärden var därför att anse som markavvattning, som förutsatte dispens och tillstånd. Den kunde därför inte handläggas inom ramen för ett anmälningssärende.

Exempel Vägdiiken - skärningsdiken

Markavvattning 11 kap 2§ pkt 4.

En åtgärd som utförs för att avvattna mark, när det inte är fråga om avledande av avloppsvatten, för att sänka eller tappa ur ett vattenområde eller för att skydda mot vatten,

När syftet med åtgärden är att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål.

- Att anlägga skärningsdiken längs med vägar för att enbart dränera vägkroppen och transportera vatten från vägen är inte markavvattning.
- Skärningsdiken – omkringliggande mark kommer att dräneras på yt/grundvatten till vägområdet men det är inte syftet. Det kan dock vara annan vattenverksamhet eller 12:6.
- Om vägbanken varaktigt måste skyddas mot vatten från ett vattenområde eller höga grundvattennivåer så är det markavvattning eftersom åtgärderna behövs för att varaktigt öka fastighetens lämplighet för att anlägga vägen.
- Temporära diken som anläggs för att skydda mot vatten är inte markavvattning.

Underhåll av vattenanläggningar 11 kap 17 MB

17 § Den som äger en vattenanläggning är skyldig att underhålla den så att det inte uppkommer skada för allmänna eller enskilda intressen genom ändringar i vattenförhållandena. Om vattenanläggningen med stöd av en särskild rättighet utförts på någon annans mark och äganderätten till anläggningen övergått till markägaren till följd av att rättigheten upphört, kvarstår underhållsskyldigheten för den som var rättighetshavare.

Vattenanläggning ska underhållas så utformning den fick när den tillkom eller enligt tillstånd bibehålls.

Gäller alla vattenanläggningar, oavsett om de har tillstånd eller inte och om de ägs av enskilda fastighetsägare eller ingår i en samfällighet.

Skyldighet och rättighet att underhålla en vattenanläggning anges i miljöbalken.

Ursprungligt djup och läge i torvmark – vad gäller?

Krav på fixpunkter i markavvattningstillstånd.

Tillståndens rättskraft

Vad innebär tillståndens rättskraft?

Tillståndet ger en trygghet genom att

- *enskilda* som kunnat föra talan inte kan ställa ytterligare krav och
- *det allmänna* inom tillståndets ram inte heller kan ställa ytterligare krav enligt de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. MB

Vad innebär tillståndens rättskraft?

Även om ett tillstånd har rättskraft kan

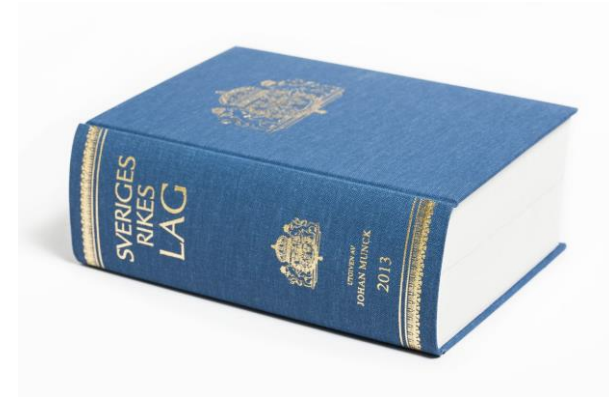
- VU bli föremål för tillsyn (i frågor som inte har prövats i tillståndet)
- villkoren i tillståndet kan också omprövas, t.ex. när ytterligare åtgärder behövs för att följa ett åtgärdsprogram för vattenförekomsten

Tillståndens rättskraft – centrala lagbestämmelser

- 24 kap. 1 § MB
- 5 § lag (1998:811) om införande av miljöbalken

Tillsynsåtgärder (förelägganden och förbud) får inte begränsa ett beslut eller dom som har rättskraft, undantaget brådskande förelägganden som behövs för att undvika ohälsa eller allvarlig skada på miljön (26 kap. 9 § MB).

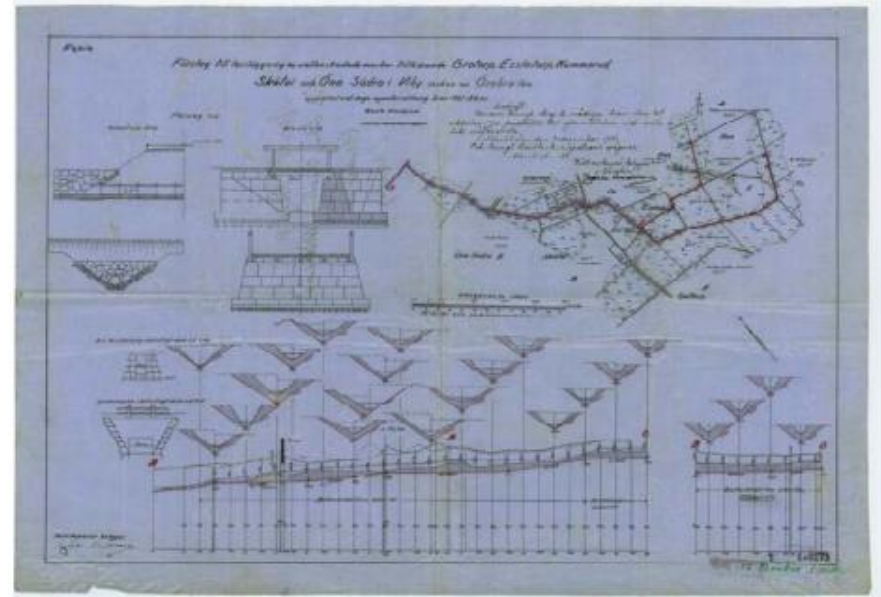

Vad omfattas av rättskraft?

För äldre beslut är det främst frågor om anläggningarnas utformning, t.ex. fixpunkt, som har prövats.

I vissa fall även underhållet.

Rätt till underhåll men hänsynsreglerna ska följas och annan ny lagstiftning, t.ex. regler i MB och annat regelverk (anges i 24:1 MB).

Figur 4: Ritningar ur förrättningsakt till Grotorp, Esslators församling, Kummerud m.fl., Örebro län

Rättskraften i förhållande till EU:s direktiv m.m.

- Fågeldirektivet
- Art- och habitatdirektivet

Till exempel har bestämmelserna om Natura 2000-områden införts i MB:s sjunde kapitel.

Det krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område.

Övergångsbestämmelse – undantag från tillståndsplikt

Det krävs inte tillstånd för verksamheter som pågick eller påbörjades **före den 1 juli 2001**. Detta gäller för frågor som har bedömts enligt direktiven (MÖD M 723-07).

Vid underhåll i Natura 2000-områden är det därför viktigt att göra en bedömning om skyddade naturvärden riskerar att skadas.

Vid tillsyn finns möjligheten att förelägga om försiktighetsmått.

Artskyddsförordningen (2007:845)

Inga övergångsbestämmelser.

Förordningen gäller på samma sätt för alla verksamheter, både för de som pågått innan förordningen infördes och för nya verksamheter.

Underhåll av markavvattningsanläggningar kan kräva dispens från förordningen.

Fördjupning eller ändring av diken utan ny prövning

Figur 1: Dike. Foto: Mia Hammarberg

Lagligheten hos en vattenanläggning *utan tillstånd* ska bedömas enligt den lagstiftning som gällde när anläggningen kom till.

På en och samma plats kan det finnas:

- tillståndsgivna anläggningar
- lagliga anläggningar på annan grund och
- olagliga anläggningar.

Lagligt = rättskraftigt?

Tillståndsgivna anläggningar har prövats vid förrättning, av domstol eller av annan instans, enligt den lagstiftning som gällde när anläggningen kom till.

Anläggningar som är lagliga på annan grund är anläggningar som har utförts vid en tidpunkt då tillstånd inte krävdes för den aktuella anläggningstypen.

Olagliga anläggningar är sådana som inte uppfyllde de krav som fanns enligt den lagstiftning som gällde när anläggningen utfördes.

Lagligförklaring av tillståndslösa vattenanläggningar

För att en anläggning som anses laglig ska ha rättskraft enligt MB krävs en lagligförklaring.

Anläggningens laglighet ska bedömas enligt de bestämmelser som gällde vid dess tillkomst.

Verksamhetsutövaren kan i stället söka tillstånd enligt MB.

För att en laglig verksamhet ska få rättskraft enligt MB krävs tillstånd enligt balken.

Lagligförklaringens betydelse

Utan lagligförklaring finns inte någon rättskraft, vilket innebär:

- Ej rättskraftigt skyddad reglering avseende viss profil och sektion.
- Osäkerheter och svårigheter att visa t.ex. till vilket djup rensning kan ske utan att vattnets djup eller läge rubbas.
- Troligen problem vid avgränsning av straffansvaret i 29 kap. 8 § första stycket 6 miljöbalken (bryter mot skyldighet att underhålla en vattenanläggning).

MÖD 2008:26 (mål nr M 857-08)

Fördjupningen var inte tillståndspliktig när den utfördes och var därför laglig.

Därmed fanns inte skäl att förelägga om återställande bara för att förrättningen ska följas.

Om fördjupningen leder till någon skada av betydelse bör det vara möjligt att förelägga om återställande, eftersom åtgärden inte har någon **rättskraft**.

MÖD 2010:47 (mål nr M 8870-09)

Utgångspunkten var hur diket såg ut innan grävningen.

Miljööverdomstolen ansåg sammantaget det visat att diket inte bara hade rensats och breddats utan även **fördjupats**.

Därmed hade en **tillståndspliktig markavvattnings** utförts.

Möjliga slutsatser av rättspraxisen

Om tillstånd finns är det den profil och sektion som anges i tillståndet som gäller.

Om tillstånd inte finns, och markavvattningsprofil inte var tillståndspliktig enligt den lagstiftning som gällde vid tillkomsten, torde den profil och sektion som fanns vid tillkomsten utgöra utgångspunkt.

Verksamhetsutövaren är bevisskyldig såvitt gäller den profil och sektion som fanns vid tillkomsten.

Undantag från tillståndsplikt vid rensningar

Undantag från tillståndsplikt gäller rensningar för att **bibehålla vattnets djup eller läge.**

Detta gäller även när rensningar sker av tillståndsprövad verksamhet.

Undantaget är tillämpligt även om ett **nytt naturtillstånd** har inträtt.

Övergivet markavvattningsföretag

Figur 5: Dike under igenväxning. Foto: Mia Hammarberg

Tillstånd till markavvattning som inte nyttjas under en längre tid.

Nytt "naturtillstånd".

Ingen juridisk definition.

En rensning kan i dessa fall innebära en stor påverkan på miljön.

Övergivivet markavvattningsföretag

Om ett dike inte har rensats på lång tid kan det vara ett tecken på att det är övergivet.

Enbart den omständigheten att det inte har rensats innebär inte att det är övergivet.

Hur har behovet av rensningar varit?

Trots att ett nytt naturtillstånd kan ha inträtt, finns rätten till rensning så länge tillståndet inte har återkallats.

FOTO ANUSCHKA HEEB

Året efter klippningen är vegetationen tillbaka igen.

Underhåll i förhållande till rättskraft

Tillståndet innebär en rätt att bibehålla och underhålla anläggningen (rättskraft).

Tillståndet innebär dock inte per automatik att allt underhåll alltid är undantaget MB:s regler om anmälnings- och tillståndsplikt.

Dessutom är hänsynsregler i 2 kap. MB tillämpliga.

OBS! Om fisket kan skadas, ska anmälan om de planerade arbetena göras till länsstyrelsen innan arbetena påbörjas.

Tillståndslösa anläggningar och rensningar

Bestämmelsen i 11 kap. 15 § MB är tillämplig, dock ej vid nytt naturtillstånd.

Utgångspunkten för att bedöma om en rensning är undantagen tillståndsplikt är **det djup eller läge som fanns vid tillkomsten.**

Om flera rensningar skett torde det djup eller läge som fanns efter den senaste lagliga rensningen utgöra utgångspunkt.

Vid en sådan rensning tillskapas en ny och laglig vattenanläggning.

NATUR
VÅRDS
VERKET

A close-up photograph of a wooden table. In the upper left, a white plate is partially visible, containing a small portion of food. In the lower right, a slice of bread with a golden-brown crust and a swirl of jam is resting on a piece of light-colored, textured fabric. The background is a warm, out-of-focus wooden surface.

PAUS – 10 min

Tillsyn enligt miljöbalken

Några ord

- Demokrati
- Regelefterlevnad
- Planera
- Kunskap
- Statstjänsteman
- Utreda
- Professionellt
- Mod
- Tillsynsavgift

26:1 MB definition av tillsyn

Med tillsyn avses att tillsynsmyndigheten ska

1. på eget initiativ eller efter anmälan i nödvändig utsträckning kontrollera att miljöbalken samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken följs samt vidta de åtgärder som behövs för att åstadkomma rättelse,
2. underlätta för en enskild att fullgöra sina skyldigheter enligt de handlingsregler som avses i 1 genom information och liknande verksamhet, och
3. fortlöpande bedöma om villkor för miljöfarlig verksamhet eller vattenverksamhet som omfattas av tillstånd är tillräckliga.

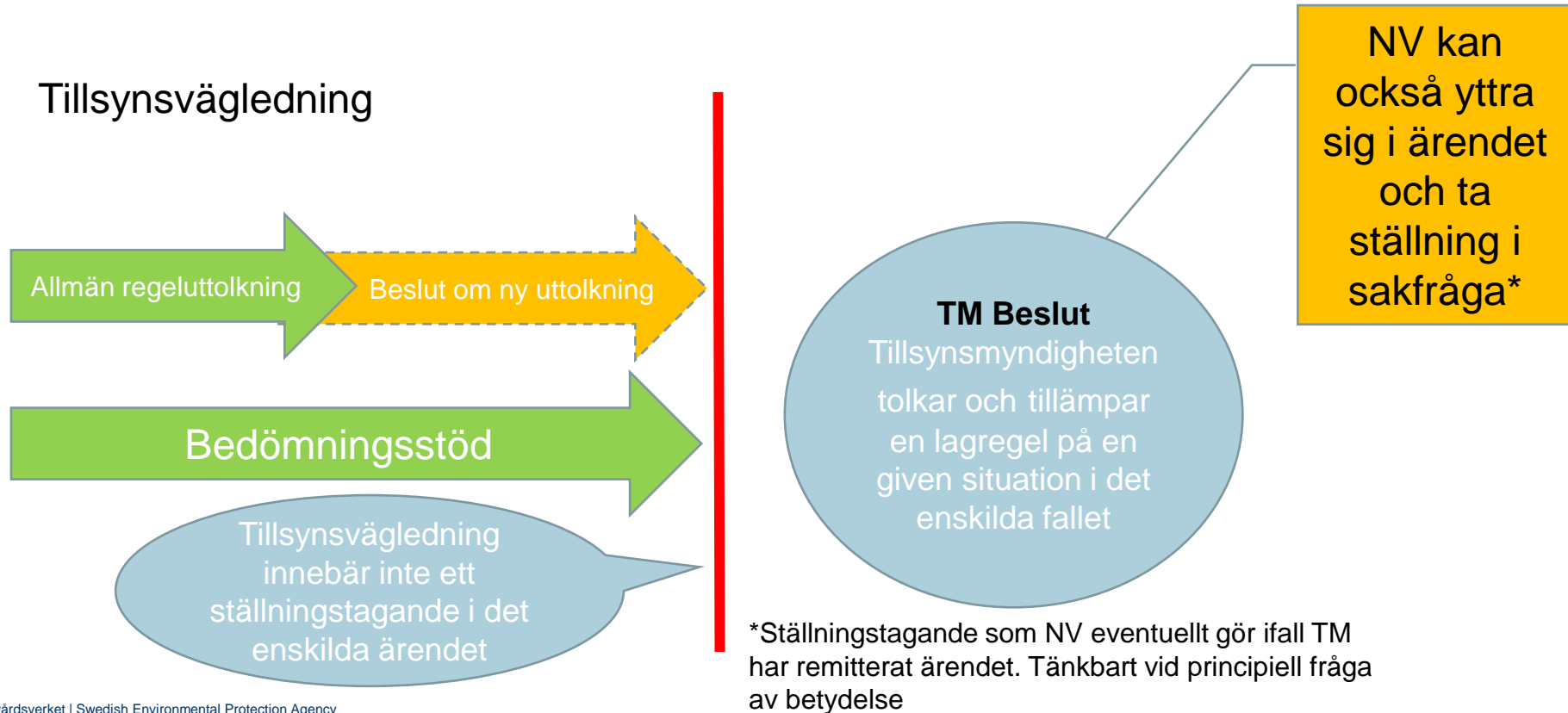

Tillitsbaserad tillsyn – men...

- Sverige har en något annan tillsynskultur jmf m Europa
- Tillsynsmyndighetens lokala förankring har värderats högt
- ”Alla verksamhetsutövare vill göra rätt”
- Verksamhetsutövarens egenkontroll är ofta i fokus för tillsynen
- Bra kommunikation och bemötande är viktig del i tillsynsrollen
- Information och råd en del i tillsynen

Ekonomiska incitament gör att medvetna överträdelser ökar – tillsynen behöver möta upp

Tillsynsvägledning från NV i ett enskilt fall?

Tillsyn markavvattning

- Efterlevnaden av tillstånd och förrättningsbeslut. Ca 30 000 mav företag...
- (Bedöma om villkoren är tillräckliga)
- Efterlevnaden av underhållsskyldigheten av markavvattningsanläggningar.
- Att hänsynsreglerna enligt 2 kap. miljöbalken beaktas i samband med underhåll.
- Att övriga regelverk inom miljöbalken följs, t.ex. 7 kap. miljöbalken och Artskyddsförordningen.
- Olagliga fördjupningar av diken och nya utan tillstånd
- Information mm riktad till verksamhetsutövaren

Ej tillsyn

- Övergripande planering, framtagande av BU och TP
- Allmän information på webben
- Inventering
- Det som faller under förvaltningslagens serviceskyldighet
- Kompetensutveckling

”I nödvändig utsträckning”

Ska framgå av behovsutredningen men... svårbedömt

Tillsynsplan

- Planerad riskbaserad tillsyn: Fokus på markavvattningsföretag med hög risk för påverkan på vattenförekomster och naturvärden. Metodutveckling behövs för att identifiera.
- Utredda klagomålsärenden
- Hantera inkommande tips/underrättelser
- Underrätta polis/eller åklagare vid misstanke om brott

Kunskap - koll på läget ett förhållningssätt

Koll på bestämmelser, följa utveckling av praxis och uppmärksamma TVL-myndighet på oklar fråga.

- Erfarenhet av dina ärenden den viktigaste kunskapskällan.
- Sök ny kunskap och var nyfiken 😊
- Avsätt tid för inläsning.
- Bidra till kollegialt lärande, till nätverksbyggande och samverkan.

MOD

Professionalism – att vara skicklig på
avvägningar fast ”facit” inte finns.

MB är ofta en bedömningsport ”i ett
enskilt fall”.

Ta ställning!

”Facit” kan bli ny praxis, den fanns
inte när beslutet togs.

Hänsynsreglerna

Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall *utföra de skyddsåtgärder, iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt* som behövs för att *förebygga, hindra eller motverka* att verksamheten eller åtgärden medför *skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön*. I samma syfte skall vid yrkesmässig verksamhet användas *bästa möjliga teknik*. (2 kap. 3 § MB)

.... i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. Vid denna bedömning ska särskild hänsyn tas till nyttan av skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått jämfört med kostnaderna för sådana åtgärder. (2 kap 7 § MB)

Utreda

- Inhämta tillräckligt underlag för att kunna ta beslut
- Verksamhetsutövaren har bevisbördan 2:2 MB
- Inget hindrar att tillsynsmyndigheten själv inhämtar underlag om mer effektivt.
- Klagomålsärende – finns skäl att anta att klagomålet är befogat?
- Bevisbördan omvänd vid ett föreläggande – ett föreläggande ska kunna motiveras

Kommunikation eller konsten att vara människa och tjänsteman

Sex principer:

- Demokrati
- Legalitet
- Objektivitet
- Fri åsiktsbildning
- Respekt
- Effektivitet och service

Verksamhetsutövare markavvattning?

En privatperson/markägare

- Ser sig kanske inte som en verksamhetsutövare
- Förväntningar eller fördomar mot myndigheter utifrån tidigare erfarenheter
- Länsstyrelsen – väcker respekt, oro, annat?
- Stad vs land, landsbygdspolitik
- Har kanske aldrig blivit tillsynad tidigare.

Kommunikation:

- Hur skulle du uppfatta dig själv om du var VU?
- Hur skulle du vilja uppfatta dig själv om du var VU?

Avgift för tillsyn, 3 kap 11 § FAPT

- Avgift för länsstyrelsens tillsyn över vattenverksamhet enligt 11 kap. miljöbalken skall betalas efter särskilt beslut av länsstyrelsen och utgå med 800 kronor för varje hel timme handläggningstid.
- Med handläggningstid avses den sammanlagda tid som varje tjänsteman vid myndigheten har använt för beredning, föredragning och beslut i ärendet.
- I handläggningstiden skall inte räknas in sådan restid som vid ett och samma resetillfälle överstiger två timmar.
- Avgift skall inte betalas för tillsyn som föranleds av klagomål som visar sig vara obefogat.

NATUR
VÅRDS
VERKET

